

ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра організації обліку та аудиту

Пояснювальна записка

до дипломної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти магістр

на тему: «Методика й організація бухгалтерського обліку і аналіз дебіторської заборгованості за товарними операціями (на матеріалах товариства з обмеженою відповідальністю «Агрофірма «ім. Довженка» Шишацького району)»

Виконав: здобувач вищої освіти
ступеня магістр, 2 курсу групи 1
за освітньо-професійною програмою
«Облік і оподаткування»
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
очної форми навчання
Ходаківський Є. С.
Керівник: Тютюнник С. В.
Рецензент: Куць О. М.

Полтава – 2018 року

ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ
Факультет обліку та фінансів

УДК 657

Ходаківський Євгеній Сергійович

**МЕТОДИКА Й ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І АНАЛІЗ
ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ**

Освітньо-професійна програма «Облік і оподаткування»
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Автореферат
дипломної роботи на здобуття
ступеня вищої освіти магістр

Полтава 2018

Дипломною роботою є рукопис.

Робота виконана в Полтавській державній аграрній академії на кафедрі організації обліку та аудиту факультету обліку та фінансів

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Тютюнник Світлана Василівна,
Полтавська державна аграрна академія,
професор кафедри організації обліку та аудиту

Рецензент: **Куць Оксана Миколаївна,**
Товариство з обмеженою відповідальністю «Ново-
Санжарський елеватор»,
головний бухгалтер

Захист відбудеться «21» грудня 2018 р. о 9:00 годині на засіданні екзаменаційної комісії у ПДАА за адресою: 36003, м. Полтава, вул. Сковороди, 1/3, навчальний корпус 4, аудиторія 434.

Відповідальний за
нормо-контроль

С. В. Тютюнник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Нестабільність економічної ситуації в Україні призводить до погіршення стану розрахунків між підприємствами, істотного збільшення ризиків реалізації на умовах відстрочки оплати. Сьогодні питання дебіторської заборгованості є досить актуальним, адже фінансовий стан підприємства значною мірою залежить саме від наявності та ефективного управління цим видом заборгованості, своєчасного її повернення та запобігання безнадійним боргам на підприємствах.

Проблеми обліку дебіторської заборгованості вивчають як зарубіжні вчені, так і вітчизняні науковці: Т. Лагода, С. Самсонова, М. Білик, О. Дерев'янка, В. Плаксієнко, Т. Маренич, Л. Сук, Т. Басюк, Н. Матицина, Н. Новікова, О. Павленко та інші. У цих працях розкриваються більшою мірою загальні аспекти формування та питання щодо напрямків удосконалення процесу управління дебіторською заборгованістю, але це питання залишається відкритим і потребує подальшого дослідження.

Актуальність теми обліку дебіторської заборгованості полягає в тому, що відсутність управління нею негативно впливає на платоспроможність підприємства. Саме ефективна організація розрахунків повинна активно сприяти зміцненню договірної дисципліни; підвищенню відповідальності підприємств за своєчасне і в повному обсязі здійснення платежів за всіма зобов'язаннями; прискоренню обороту оборотних коштів; ефективному використанню тимчасово вільних коштів. Тому зараз актуальною є задача трансформації дебіторської заборгованості в грошові кошти, мінімізації її обсягу та строків інкасації боргу.

Варто зазначити, що вплив на процеси зростання дебіторської заборгованості здійснює політика підприємства у розрахунках з покупцями: неправильне встановлення строків і умов надання товарних кредитів, невраховані ризики, ненадання знижок при достроковій оплаті покупцями рахунків, що також призводить до різкого зростання дебіторської заборгованості. А несвоєчасне погашення дебіторської заборгованості призводить до платіжної кризи; зростання заборгованості по комерційному кредиту обумовлює збільшення попиту на короткострокові позики, скорочення їх пропозиції і зростання їх вартості. Для сплати боргів підприємства повинні перетворювати високоліквідні активи в грошові кошти; у протилежному випадку їм загрожує банкрутство.

Саме тому, належна організація бухгалтерського обліку та аналіз дебіторської заборгованості сприяють ефективному управлінню її розмірами і термінами на підприємстві та посиленню контролю за своєчасним здійсненням розрахунків.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дипломна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри організації обліку та аудиту за темою: «Науково-методичні засади обліку та аудиту в умовах євроінтеграційних процесів».

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є

обґрунтування теоретичних положень, а також розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за товарними операціями та аналізу дебіторської заборгованості.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначені для вирішення наступні завдання:

- узагальнити теоретичні засади та практичний досвід обліку дебіторської заборгованості, з'ясувати її економічний зміст, виходячи з чинної нормативно-правової бази, та навести основні аспекти документального оформлення дебіторської заборгованості у розрізі її етапів;

- здійснити опис основних законодавчо-нормативних актів, якими керуються сільськогосподарські підприємства в своїй діяльності;

- здійснити загальну характеристику ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка», а також провести аналіз його фінансового стану;

- описати організацію документального оформлення дебіторської заборгованості за товарними операціями;

- дослідити організацію бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за товарними операціями на підприємстві, а саме: визначити порядок ведення аналітичного та синтетичного обліку розрахунків на підприємстві;

- розглянути автоматизацію обліку дебіторської заборгованості за товарними операціями у ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка»;

- описати методику проведення аналізу дебіторської заборгованості;

- провести аналіз та комплексну оцінку дебіторської заборгованості на підприємстві;

- визначити основні шляхи поліпшення розрахунково-платіжних відносин підприємства.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є теоретичні основи обліку та аналізу дебіторської заборгованості за товарними операціями у ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» Шишацького району Полтавської області.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних питань, пов'язаних з обліком та аналізом дебіторської заборгованості за товарними операціями.

Інформаційною базою роботи виступили наукові джерела вітчизняних та зарубіжних авторів, присвячені проблематиці обліку та аналізу дебіторської заборгованості, законодавчі акти національного рівня, звітність, облікові реєстри та нормативно-інструктивні матеріали ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» Шишацького району.

Методи дослідження. Теоретичні та методичні основи дослідження ґрунтуються на використанні основних положень економічної й фінансової теорії, розробок науково-дослідних установ, вітчизняних та зарубіжних вчених з питань організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за товарними операціями, а також реформування діючих нині законодавчих та нормативних актів.

Дослідження в дипломній роботі проводилося згідно з методикою

системного підходу до вивчення економічних процесів і явищ. У роботі використані наступні методи наукових досліджень: аналіз і синтез (для вивчення об'єкту та предмету дослідження); монографічний (для вивчення літературних джерел з обліку дебіторської заборгованості за товарними операціями); діалектичний метод пізнання та теоретичного узагальнення (для комплексного оцінювання питань бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за товарними операціями); комплексно-системний підхід (для визначення положень національного законодавства та нормативів щодо бухгалтерського обліку і аналізу дебіторської заборгованості за товарними операціями); абстрактно-логічний (для формування мети та завдання дослідження; для теоретичного узагальнення сутності та змісту дебіторської заборгованості за товарними операціями і формулювання висновків); порівняння (для порівняння основних показників діяльності підприємства); динамічний, математико-статистичний аналіз бухгалтерської звітності (при дослідженні фінансово-господарського стану підприємства); графічний і табличний (для наочного відображення результатів дослідження); розрахунково-конструктивний (для оцінки фінансового стану підприємства); індукція та дедукція (для узагальнення результатів дослідження).

Наукова новизна одержаних результатів:

- узагальнено наукові дефініції сутності дебіторської заборгованості;
- доповнено зовнішні фактори, що визначають розмір дебіторської заборгованості підприємства;
- доповнено внутрішні фактори, що визначають обсяг дебіторської заборгованості підприємства;
- удосконалено класифікацію дебіторської заборгованості;
- розроблено фрагмент графіку документообороту, який є правовим актом, що розробляється головним бухгалтером, затверджується і вводиться в дію наказом керівника підприємства для вирішення основних та оперативних завдань, пов'язаних з первинними документами та веденням бухгалтерського обліку;
- запропоновано для покращення розрахунків з покупцями та замовниками на досліджуваному підприємстві субрахунки до рахунка 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», розширити та виокремити такі з них: 365 «Розрахунки за відстроченими платежами», 366 «Розрахунки за сумнівною заборгованістю покупців». На нововведеному субрахунку 365 «Розрахунки за відстроченими платежами» необхідно вести облік дебіторської заборгованості, за якою відстрочена сплата заборгованості для покупця. На нововведеному субрахунку 366 «Розрахунки за сумнівною заборгованістю покупців» доцільно вести облік сум дебіторської заборгованості, щодо якої існує значний ризик несплати. До субрахунків 365 «Розрахунки за відстроченими платежами» та 366 «Розрахунки за сумнівною заборгованістю» необхідно відкривати аналітичні рахунки для відображення розрахунків з вітчизняними та іноземними покупцями;
- запропоновано доповнити методику аналізу дебіторської заборгованості факторним аналізом тривалості одного обороту дебіторської заборгованості, що

дасть змогу визначити вплив певних показників на його зміну.

Практичне значення одержаних результатів. Полягає в теоретичному узагальненні та практичних рекомендаціях відносно забезпечення належної організації бухгалтерського обліку та поліпшення розрахунково-платіжних відносин ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» Шишацького району.

Особистий внесок здобувача. Дипломна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору.

Апробація результатів дослідження. Наукові результати дослідження доповідалися й одержали позитивні результати на 5 науково-практичних конференціях, а саме: II Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю» (Полтава, ПДАА, 26 жовтня 2017 р.); Науково-практична конференція студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик по напрямках підготовки (спеціальностях) «Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки студентів обліково-фінансового профілю» (Полтава, ПДАА, 21 березня 2018 р.); Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (Полтава, ПДАА, 20 квітня 2018 р.); Студентська наукова конференція Полтавської державної аграрної академії (Полтава, ПДАА, 25-26 квітня 2018 р.); Науково-практична конференція здобувачів вищої освіти за результатами проходження виробничих та технологічних практик «Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки здобувачів вищої освіти обліково-фінансового профілю» (Полтава, ПДАА, 12-13 вересня 2018 р.).

Публікації. Одержані результати з досліджуваних питань щодо теоретичних та облікових аспектів дебіторської заборгованості, а також впливу облікової політики та проведення аналізу дебіторської заборгованості, знайшли своє відображення у 6 наукових працях, в тому числі: у науковому виданні 1 стаття та 5 тез у матеріалах конференцій.

Основні результати дослідження, що ілюструють його новизну, опубліковано у науковій статті «Економічний зміст дебіторської заборгованості підприємства» // Економіка і підприємництво: організаційно-методологічні аспекти обліку, фінансів, аудиту та аналізу : зб. наук. пр. / ПДАА. – Вип. 18. Том 1. – Полтава, 2018. – С. 102-106.

Стажування. Участь у семінарах-практикумах: «Головний бухгалтер і безпека бізнесу» (13 вересня 2017 року, м. Полтава) та «Безпека агробізнесу: юридичні аспекти земельних питань та взаємовідносини з найманими працівниками» (08 листопада 2017 року, м. Полтава).

Структура та обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, що нараховує 102 найменування, містить 25 таблиць, 22 рисунки, 19 додатків. Основний зміст дипломної роботи викладено на 136 сторінках друкованого тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, відображено мету, основні завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення, наведено дані про апробації одержаних результатів.

У першому розділі **«Методика бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за товарними операціями»** досліджено сутність дебіторської заборгованості, нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку товарної дебіторської заборгованості та актуальні питання бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості.

У сучасних ринкових умовах господарювання питання дебіторської заборгованості вважається одним із ключових при здійсненні господарської діяльності. Кожен суб'єкт господарювання, незалежно від форми власності, особливу увагу звертає на дебіторську заборгованість. Недоліки у сфері бухгалтерського обліку товарної дебіторської заборгованості як на теоретичному, так і на практичному рівні призводять до того, що у підприємств не вистачає власних оборотних коштів для здійснення діяльності.

В умовах розвитку ринкових відносин постійно зростає необхідність правильного ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, оскільки цей показник є індикатором ліквідності активів, дозволяє судити про фінансовий стан, платоспроможність та ділову активність підприємства.

Методологічні засади оцінки та бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, її розкриття у фінансовій звітності визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість». Відповідно до П(С)БО 10 дебіторська заборгованість є сумою заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебіторами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи.

Дебіторська заборгованість – це сума боргів суб'єктів господарської діяльності, щодо оплати за товари, роботи та послуги, що їм надавалися і включаються до підсумку балансу за їх реалізаційною вартістю.

Класифікація дебіторської заборгованості підприємства є дієвим методом дослідження цього складного економічного та правового явища, що дозволяє з'ясувати причини виникнення та існування дебіторської заборгованості, її склад та якість з метою прийняття правильного управлінського рішення щодо процедури управління дебіторською заборгованістю, яку покладено в основу його функціонування. Від правильної класифікації дебіторської заборгованості, а також від правильно обраних класифікаційних ознак, залежатиме не лише порядок її обліку, а й ефективність управління нею.

Вплив на оцінку та облікове відображення дебіторської заборгованості здійснює її поділ за строком погашення на поточну та довгострокову відповідно до П(С)БО 10. Довгострокова дебіторська заборгованість – це сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу. Поточна дебіторська

заборгованість – це сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу, або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Система бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості регулюється численними нормативно-правовими актами та положеннями, з яких основними є: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»; П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»; П(С)БО 15 «Дохід»; П(С)БО 16 «Витрати»; Податковий кодекс України; Цивільний кодекс України; Господарський кодекс України та Інструкція «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій».

У другому розділі **«Фінансовий стан та організація бухгалтерського обліку підприємства»** визначено організаційно-правові засади діяльності підприємства, розглянуто облікову політику та організацію бухгалтерського обліку досліджуваного підприємства, проведено фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства.

Підприємство утворене на засадах угоди між учасниками шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою отримання прибутку. Товариство веде самостійний баланс, має поточний та інші рахунки в банках України та за кордоном, круглу печатку зі своїм найменуванням та штампи, емблему, бланки зі своїми реквізитами, товарний знак та інші атрибути. Товариство може від свого імені укладати договори, набувати майнові та особисті немайнові права, бути позивачем і відповідачем у суді. Товариство здійснює самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність з метою одержання прибутку, наступного його розподілу між учасниками та досягнення економічних і соціальних результатів.

Важливим напрямом загального оцінювання фінансового стану суб'єкта господарювання є аналіз його майнового стану з урахуванням класифікації активів балансу за різними ознаками. Зниження частки високоліквідних активів пояснюється їх скороченням в умовах збільшення інших видів активів. Низька частка високоліквідних активів у структурі майна може негативно впливати на оцінювання ліквідності балансу та платоспроможності підприємства.

Упродовж періоду дослідження ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» має тенденцію до збільшення загальної вартості майна (на 752031 тис. грн, або 43,7 %), але це відбулося переважно за рахунок зростання оборотних, фінансових, монетарних активів, на динаміку яких суттєвий вплив має інфляційний фактор. Натомість активи, які визначають виробничий потенціал підприємства (необоротні, матеріальні, немонетарні), зростають значно повільніше.

Підприємство формує свої активи за рахунок власних і позикових джерел. Упродовж періоду дослідження ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» має позитивну динаміку фінансової стійкості за критерієм забезпеченості власним капіталом. За тривалістю використання постійний капітал, який включає власний капітал і довгострокові зобов'язання, збільшився на 832441 тис. грн (64,3 %), а змінний капітал, тобто поточні зобов'язання, – зменшився на

80410 тис. грн (18,9 %). Така динаміка призвела до підвищення частки постійного капіталу в джерелах формування капіталу з 75,2 % у 2015 р. до 86,0 % у 2017 р. і, відповідно, зниження частки змінного капіталу з 24,8 до 14,0 %. З за періодом погашення поточні зобов'язання і забезпечення зменшилися на 80410 тис. грн (18,9 %), а довгострокові зобов'язання і забезпечення збільшилися на 237851 тис. грн (у 31,3 рази). У результаті частка поточних зобов'язань і забезпечень у зобов'язаннях і забезпеченнях знизилася з 98,2 до 58,5 %, а довгострокових – відповідно підвищилася з 1,8 до 41,5 %. Така тенденція свідчить про перехід підприємства від короткострокового до довгострокового кредитування. У структурі зобов'язань за ознакою терміновістю сплати частка найбільш термінових зобов'язань підвищилася з 35,2 до 38,3 %, довгострокових – із 1,8 до 41,5 %, а короткострокових – знизилася із 63,0 до 20,2 %. Зміни в структурі зобов'язань за терміновістю сплати пояснюються зростанням найбільш термінових і довгострокових зобов'язань та скороченням короткострокових зобов'язань. Аналіз фінансової стійкості дає змогу визначити фінансові можливості підприємства на відповідну перспективу.

Отже, проведений фінансово-економічний аналіз діяльності ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за період 2015-2017 рр. вказує на наявність переважно позитивних ознак і тенденцій. Так, у структурі джерел формування капіталу, частка власного капіталу на кінець 2017 р. становила 76,1 %. Разом із тим, суттєво погіршився стан розрахунків з дебіторами, а багаторазове перевищення поточної дебіторської заборгованості над поточною кредиторською заборгованістю негативно впливає на структуру активів та свідчить про низьку ефективність розрахунково-платіжних відносин.

У третьому розділі «**Організація бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за товарними операціями**» досліджено організацію документування, синтетичного та аналітичного обліку дебіторської заборгованості за товарними операціями, досвід автоматизації обліку та відображення інформації щодо дебіторської заборгованості за товарними операціями у звітності підприємства.

Для обліку товарної дебіторської заборгованості ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» використовує активний рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками». За дебетом рахунку 36 відображається продажна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг, яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів, та включені у вартість реалізації; за кредитом – сума платежів, що надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, та інші види розрахунків. Сальдо рахунку відображає заборгованість покупців та замовників за одержану продукцію (роботи, послуги).

На субрахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» ведеться облік розрахунків з покупцями, що знаходяться на митній території України. На ньому обліковуються розрахунки по пред'явлених покупцям та замовникам та прийнятих банком до оплати розрахункових документах за відвантажену

продукцію (товари), проведені роботи, надані послуги.

На субрахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» ведеться облік розрахунків з іноземними покупцями та замовниками по експортних операціях. На ньому ведеться облік сум, аналогічних тим, що обліковуються на субрахунку 361. Крім того, аналітичний облік ведеться в гривні та валюті, обумовлений договором.

На субрахунку 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ» ведеться облік операцій з учасниками промислово-фінансових груп.

На субрахунку 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням» відображаються розрахунки за гарантійним забезпеченням, пов'язаним зі здійсненням операцій з деривативами.

Підприємство використовує автоматизовану форму ведення бухгалтерського обліку у програмному продукті «1С: Бухгалтерія 8.2».

Для автоматизації бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками в програмному продукті «1С: Бухгалтерія 8.2» використовуються такі довідники: «Контрагенти», «Номенклатура» та «Рахунки нашої фірми».

Завершення облікового процесу на будь-якому підприємстві здійснюється шляхом складання фінансової звітності про його господарську діяльність. Основне призначення фінансової звітності полягає у забезпеченні користувачів, як внутрішніх, так і зовнішніх, повною, правдивою та неупередженою інформацією про фінансово-майновий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства з метою прийняття ними обґрунтованих та правильних рішень.

Відповідно до п. 3 НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» бухгалтерська звітність – це звітність, що складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб в інформації різних користувачів. Фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності, рух грошових коштів підприємства за звітний період. Фінансова та інші форми звітності є необхідною і важливою складовою інформаційного забезпечення діяльності підприємства, як в цілому, так і окремих його підрозділів.

Отже, фінансова звітність є однією із складових інформаційного забезпечення, що пов'язує підприємство з суспільством та діловими партнерами, і ґрунтується на узагальнених даних бухгалтерського обліку підприємства та підтверджується результатами діяльності.

У четвертому розділі «**Аналіз дебіторської заборгованості**» проведено аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості, комплексну оцінку дебіторської заборгованості та обґрунтовано шляхи поліпшення розрахунково-платіжних відносин підприємства.

Горизонтальний і вертикальний аналіз дебіторської заборгованості ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2015-2017 рр. наведений в табл. 1.

За результатами горизонтального і вертикального аналізу дебіторської заборгованості у 2017 р., порівняно з 2015 р., спостерігається зростання довгострокової дебіторської заборгованості на 31730 тис. грн; дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги на 191205 тис. грн; за виданими авансами – на 195146 тис. грн та іншої поточної дебіторської

заборгованості – на 158667 тис. грн (у 2,2 рази). Загальна сума дебіторської заборгованості підприємства збільшилася у 2017 р., порівняно із 2015 р., на 576748 тис. грн, що становить 96,7 %.

Таблиця 1

**Горизонтальний і вертикальний аналіз дебіторської заборгованості
ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2015-2017 рр.
(станом на кінець року)**

Вид дебіторської заборгованості	2015 р.		2016 р.		2017 р.		Зміни (+; -) 2017 р. до 2015 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
Довгострокова дебіторська заборгованість	-	-	7584	1,2	31730	2,7	+31730	+2,7	x
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	269236	45,1	286639	43,6	460441	39,2	+191205	-5,9	+71,0
Дебіторська заборгованість за розрахунками:									
за виданими авансами	198319	33,2	246383	37,5	393465	33,5	+195146	+0,3	+98,4
з бюджетом	-	-	9983	1,5	-	-	-	-	-
з нарахованих доходів	9	0,0	13	0,0	9	0,0	-	-	-
із внутрішніх розрахунків	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	129121	21,7	106193	16,2	287788	24,6	+158667	+2,9	у 2,2 р. б.
Усього	596685	100,0	656795	100,0	1173433	100,0	+576748	-	+96,7

Графічно структуру дебіторської заборгованості ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2015 р. і 2017 р. зобразимо на рис. 1.

У структурі дебіторської заборгованості у 2015 р. найбільшу частку займає заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги – 45,1 %, далі заборгованість за виданими авансами – 33,2 % та інша поточна дебіторська заборгованість – 21,7 %.

У 2017 р. також найбільшу частку займає заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги – 39,2 %, далі заборгованість за виданими авансами – 33,5 % та інша поточна дебіторська заборгованість – 24,6 %, також 2,7 % займає

довгострокова дебіторська заборгованість. Отже, збільшення дебіторської заборгованості свідчить про погіршення стану розрахунків підприємства з дебіторами.

Рис. 1. Структура дебіторської заборгованості ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» за 2015 р. та 2017 р., %

З метою більш поглибленого аналізу дебіторської заборгованості доцільним є визначення впливу чинників, які впливають на тривалість одного обороту, в днях, за допомогою способу ланцюгових підстановок. У дипломній роботі запропонована методика факторного аналізу тривалості одного обороту дебіторської заборгованості за такою моделлю:

$$T = 360 \div K_{об} = 360 \times ДЗ \div ЧД, \quad (1)$$

де T – тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, днів;

$K_{об}$ – коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості;

$ДЗ$ – середньорічна величина дебіторської заборгованості, тис. грн;

$ЧД$ – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг),

тис. грн.

$$T_0 = 360 \times ДЗ_0 \div ЧД_0; \quad (2)$$

$$ДЗ_0 = 538665 \text{ тис. грн.}$$

$$T_0 = 360 \times 538665 \div 1677002 = 116 \text{ днів.}$$

$$T_1 = 360 \times ДЗ_1 \div ЧД_1; \quad (3)$$

$$ДЗ_1 = 915114 \text{ тис. грн.}$$

$$T_1 = 360 \times 915114 \div 2137445 = 154 \text{ дні.}$$

Умовне значення результативного показника, днів:

$$T_{\text{ум}} = 360 \times \text{ДЗ}_1 \div \text{ЧД}_0; \quad (4)$$

$$T_{\text{ум}} = 360 \times 915114 \div 1677002 = 196 \text{ днів.}$$

Загальна зміна (+,-) тривалості одного обороту дебіторської заборгованості, днів:

$$\Delta T = T_1 - T_0; \quad (5)$$

$$\Delta T = 154 - 116 = +38 \text{ днів;}$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) середньорічної величини дебіторської заборгованості:

$$\Delta T_{\text{дз}} = T_{\text{ум}} - T_0; \quad (6)$$

$$\Delta T_{\text{дз}} = 196 - 116 = +80 \text{ днів.}$$

2) чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\Delta T_{\text{чд}} = T_1 - T_{\text{ум}}; \quad (7)$$

$$\Delta T_{\text{чд}} = 154 - 196 = -42 \text{ дні.}$$

Одержані результати дослідження впливу факторів на зміну тривалості одного обороту дебіторської заборгованості, за допомогою способу ланцюгових підстановок, засвідчують, що у 2017 р., порівняно з 2015 р., результативний показник збільшився на 38 днів. На цю зміну вплинули два фактори. Внаслідок збільшення середньорічної величини дебіторської заборгованості на 376449 тис. грн, або 69,9 %, тривалість одного обороту дебіторської заборгованості зросла на 80 днів. За рахунок збільшення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 460443 тис. грн, або 27,5 %, тривалість одного обороту дебіторської заборгованості зменшилася на 42 дні.

Таким чином, дебіторська заборгованість підприємства виступає важливою складовою оборотного капіталу. Вона має значну питому вагу в складі поточних активів і впливає на фінансовий стан підприємства. Аналіз динаміки, складу, структури, причин, строків існування і давності виникнення дебіторської заборгованості відіграє важливу роль в загальному аналізі фінансового стану підприємства.

Отже, з метою підтримки необхідного рівня платоспроможності та ліквідності, підприємствам необхідно здійснювати постійний контроль за формуванням, рухом та стягненням дебіторської і кредиторської заборгованостей, аналізувати їх значення за попередні періоди, а також проводити порівняльний аналіз їх кількісного та якісного складу.

ВИСНОВКИ

Комплексне дослідження питань, пов'язаних з обліком та аналізом дебіторської заборгованості за товарними операціями у ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка», дозволило зробити ряд наступних висновків:

1. Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10, дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод, та може бути достовірно визначена її сума.

2. Операції називаються товарними, якщо мова йде про оплату продукції (яка має натурально-речову форму), робіт та послуг. Тобто, товарна дебіторська заборгованість виникає внаслідок звичайної операційної діяльності підприємства, яка може передбачати продаж товарів, виконання робіт та надання послуг. Розрахунки з покупцями та замовниками відносяться до товарних у відповідності до визначення.

3. На сучасному етапі економічного розвитку вітчизняні підприємства неспроможні ефективно управляти дебіторською заборгованістю, яка займає вагому частку в оборотних активах, що спричиняє кризу взаємонеоплатежів. Проведений аналіз наукових праць провідних спеціалістів в області бухгалтерського обліку допоміг виділити основні проблеми дебіторської заборгованості, як об'єкта обліку та аналізу, а також запропонувати шляхи їх вирішення. Урахування та вирішення усіх зазначених проблем дасть змогу раціонально організувати облік та аналіз розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві.

4. Облікова політика, як складова системи бухгалтерського обліку, створює організаційно-методичне забезпечення виконання його функцій, а тому повинна розкриватись у Примітках до річної фінансової звітності. Облікова політика дозволяє поєднати процеси ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. За відсутності прийнятих чітких засад облікової політики на підприємстві, бухгалтерський облік не відповідатиме принципу послідовності, а фінансова звітність буде незрозуміла користувачам. Тож вибір облікової політики на підприємстві є вагомим чинником розкриття результатів діяльності підприємства в бухгалтерському обліку та звітності.

5. Аналітичні дослідження фінансово-економічного стану ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» дозволяють встановити, що у 2016 р., порівняно з 2015 р., чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) зріс на 2,6 %, а в 2017 р., порівняно з 2016 р., вже на 24,3 %. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) у 2016 р. знизилася на 3,0 %, а валовий прибуток підвищився на 11,3 %. У 2017 р., при зростанні чистого доходу на 24,3 %, собівартість реалізованої продукції підвищилася на 42,7 %, результатом чого стало скорочення прибутку від основної операційної діяльності на 1,1 %, порівняно з 2016 р. Частка валового прибутку в чистому доході зростає з 38,8 % у 2015 р. до 42,1 % у 2016 р., а потім знизилася до 33,5 % у 2017 р.

Отже, рівень прибутковості основної операційної діяльності має нестійку динаміку. Спостерігаються різноспрямовані тенденції у майновому стані підприємства, зокрема: збільшення основних засобів; збільшення грошових коштів та підвищення їх частки у майні, що створює передумови для підвищення рівня ліквідності балансу та платоспроможності підприємства; погіршення стану розрахунків із дебіторами; збільшення власного капіталу та нерозподіленого прибутку; зниження частки кредиторської заборгованості в джерелах формування капіталу, що свідчить про поліпшення стану розрахунків підприємства з кредиторами.

6. Документальне забезпечення розрахунків з дебіторами за товарними

операціями у ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» здійснюється на підставі первинних документів, які фіксують факти здійснення господарських операцій.

7. Синтетичний та аналітичний облік дебіторської заборгованості за товарними операціями є невід'ємною частиною раціональної організації бухгалтерського обліку на підприємстві. Між синтетичним та аналітичним обліком існує тісний взаємозв'язок, на основі якого узагальнюються дані поточного обліку, які використовуються для складання звітності. Для обліку товарної дебіторської заборгованості ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» використовує активний рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками».

8. У процесі управління підприємством істотне значення має раціональна організація бухгалтерського обліку, яка є підставою для пошуку шляхів підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Організація бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами за товарними операціями є найважливішою ділянкою бухгалтерської роботи, оскільки на цьому етапі формується основна частина доходів та грошових надходжень підприємств, а тому потребує постійної уваги для її подальшого вдосконалення на підприємстві.

9. У ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» запроваджена автоматизована форма ведення бухгалтерського обліку. Це пов'язано з появою різноманітного програмного забезпечення, яке дозволяє обробляти внутрішню бухгалтерську інформацію, як в цілому по підприємству, так і по окремих об'єктах бухгалтерського обліку, та формувати фінансову, податкову й статистичну звітність для надання до відповідних органів. Автоматизація системи бухгалтерського обліку підвищує оперативність та точність облікової інформації, дозволяє більше приділяти уваги проведенню економічного і фінансового аналізу роботи підприємства та пошуку резервів щодо підвищення ефективності цієї роботи. Тільки за умови вибору програмного забезпечення можна максимізувати ефективність ведення облікової діяльності, що, безумовно, є необхідним кроком на шляху до розвитку і процвітання підприємства.

10. Важливе значення для забезпечення ефективної діяльності підприємства має проведення аналітичних досліджень стану дебіторської заборгованості у ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка». За результатами горизонтального і вертикального аналізу дебіторської заборгованості у 2017 р., порівняно з 2015 р., спостерігається зростання довгострокової дебіторської заборгованості на 31730 тис. грн; дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги на 191205 тис. грн; за виданими авансами – на 195146 тис. грн та іншої поточної дебіторської заборгованості на 158667 тис. грн (у 2,2 рази). Загальна сума дебіторської заборгованості підприємства збільшилася у 2017 р., порівняно із 2015 р., на 576748 тис. грн, що становить 96,7 %.

Показники комплексного оцінювання дебіторської заборгованості мають негативну динаміку. Так, коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості знизився з 3,113 у 2015 р. до 2,336 у 2017 р. (25,0 %), а тривалість одного обороту заборгованості дебіторів збільшилася на 38 днів (32,8 %). Частка

дебіторської заборгованості в майні збільшилася з 34,5 до 41,3 %, а частка поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах – із 42,7 до 51,4 %. Показник, який характеризує відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), збільшився з 32,1 до 42,8 %, що є ознакою погіршення стану розрахунків з дебіторами.

Отже, на основі зроблених висновків та проведеного дослідження доцільним буде запропонувати наступні пропозиції:

1. З метою поліпшення фінансового стану ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» слід звернути увагу на: економію матеріальних ресурсів, пошук ефективних маркетингових каналів реалізації продукції (у тому числі через власну торговельну мережу), розроблення заходів щодо скорочення дебіторської заборгованості та прискорення оборотності оборотних активів.

2. Організація роботи підприємства та облікового процесу починається з формування облікової політики. Ретельно продумана облікова політика забезпечує ефективну фінансово-господарську діяльність підприємства, а також максимальний ефект від ведення бухгалтерського обліку. Отже, з метою вдосконалення облікової політики у ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка», при її розробці необхідно керуватися плановими обліковими проектними документами та розробляти її поетапно, оптимізуючи процес. Керівники повинні ефективно налагоджувати аналітичну роботу на підприємстві, що дозволить робити аналіз і використовувати його результати для формування власної особливої облікової політики.

3. З метою управління дебіторською заборгованістю у ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» слід використовувати систему управління такою заборгованістю, яка буде включати такі заходи, як кредитна політика та методи управління своєчасністю оплати. Запровадження у ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» системи управління дебіторською заборгованістю дасть змогу ефективно організувати збут та управляти поточною дебіторською заборгованістю, не допускаючи при цьому її перетворення в інші види дебіторської заборгованості, які призводять до погіршення фінансового стану підприємства.

4. Комплексне вирішення проблеми оптимізації структури дебіторської заборгованості, а також прискорення терміну її погашення, можливе за допомогою суворого планування заборгованості, постійного її моніторингу та застосування сучасних форм її рефінансування.

На нашу думку, введення в дію всіх запропонованих нами пропозицій покращить фінансовий стан, організацію та бухгалтерський облік дебіторської заборгованості, а також сприятиме ефективному функціонуванню підприємства в цілому.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Ходаківський Є. С. Відображення інформації щодо дебіторської заборгованості у звітності підприємства / Є. С. Ходаківський // Матеріали студентської наукової конференції Полтавської державної аграрної академії,

25-26 квітня 2018 р. Том I. : тези доп. – Полтава : РВВ ПДАА, 2018. – С. 400-401.

2. Ходаківський Є. С. Економічний зміст дебіторської заборгованості підприємства / Є. С. Ходаківський // Економіка і підприємництво: організаційно-методологічні аспекти обліку, фінансів, аудиту та аналізу : зб. наук. пр. / ПДАА. – Вип. 18. Том 1. – Полтава, 2018. – С. 102-106.

3. Ходаківський Є. С. Методичні аспекти обліку дебіторської заборгованості за товарними операціями / Є. С. Ходаківський // Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 20 квітня 2018 р. : тези доп. – Полтава : ПДАА, 2018. – С. 171-174.

4. Ходаківський Є. С. Організація і методика аудиту дебіторської заборгованості за товарними операціями / Є. С. Ходаківський // Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки студентів обліково-фінансового профілю : Збірник доповідей науково-практичних конференцій студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик по напрямках підготовки (спеціальностях), випуск 5, 2018 р. : тези доп. – Полтава : ПДАА, 2018. – С. 47-50.

5. Ходаківський Є. С. Теоретичні аспекти аналізу дебіторської заборгованості підприємства / Є. С. Ходаківський // Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю : Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 26 жовтня 2017 р. : тези доп. – Полтава : ПДАА, 2017. – С. 225-227.

6. Ходаківський Є. С. Формування облікової політики – важлива складова правильного ведення бухгалтерського обліку / Є. С. Ходаківський // Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки студентів обліково-фінансового профілю : Збірник доповідей науково-практичних конференцій студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик по напрямках підготовки (спеціальностях), випуск 4, 2018 р. : тези доп. – Полтава : ПДАА, 2018. – С. 88-91.

АНОТАЦІЇ

Ходаківський Є. С. Методика й організація бухгалтерського обліку і аналіз дебіторської заборгованості за товарними операціями. – Рукопис.

Дипломна робота на здобуття ступеня вищої освіти магістра за освітньо-професійною програмою «Облік і оподаткування» спеціальності «Облік і оподаткування». – Полтавська державна аграрна академія, Полтава, 2018.

Робота присвячена дослідженню теоретичного та практичного аспектів методики й організації бухгалтерського обліку та аналізу дебіторської заборгованості за товарними операціями та поліпшення розрахунково-платіжних відносин сільськогосподарських підприємств.

У результаті дослідження узагальнено наукові дефініції сутності дебіторської заборгованості; доповнено зовнішні фактори, що визначають

розмір дебіторської заборгованості підприємства; доповнено внутрішні фактори, що визначають обсяг дебіторської заборгованості підприємства; удосконалено класифікацію дебіторської заборгованості; проведено оцінку сучасного стану нормативно-правового регулювання дебіторської заборгованості підприємства; розроблено фрагмент графіку документообороту, який є правовим актом, що розробляється головним бухгалтером, затверджується і вводиться в дію наказом керівника підприємства для вирішення основних та оперативних завдань, пов'язаних з первинними документами та веденням бухгалтерського обліку; дістали подальший розвиток наукові підходи щодо методики аналізу дебіторської заборгованості факторним аналізом тривалості одного обороту дебіторської заборгованості, що дасть змогу визначити вплив певних показників на його зміну.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, довгострокова дебіторська заборгованість, поточна дебіторська заборгованість, безнадійна дебіторська заборгованість, сумнівний борг, резерв сумнівних боргів, розрахунки з покупцями та замовниками, комплексна оцінка дебіторської заборгованості.

ANNOTATIONS

Khodakivskiy Y. S. Methodology and organization of accounting and analysis of accounts receivable for commodity operations. – The manuscript.

Graduate work for obtaining a master's degree in higher education in the educational and professional program «Accounting and taxation» specialty «Accounting and taxation». – Poltava State Agrarian Academy, Poltava, 2018.

The work is devoted to the study of theoretical and practical aspects of the methodology and organization of accounting and analysis of accounts receivable for commodity operations and improvement of settlement and payment relations of agricultural enterprises.

The study summarizes the scientific definitions of the nature of account receivables; external factors, determining the size of the account receivables of the enterprise, are supplemented; internal factors that determine the volume of the account receivables of the enterprise are supplemented; the classification of the account receivables is improved; assessment of the current state of regulatory and legal regulation of the account receivables of the enterprise; developed a fragment of the circulation document workflow, which is a legal act developed by the chief accountant, is developed and implemented by the order of the head of the company for solving basic and operational tasks related to the primary documents and accounting; further developed scientific approaches to the methodology of analysis of the account receivables factor analysis of the duration of one turnover of the account receivables, which will be able to determine the impact of certain indicators on its change.

Key words: accounts receivable, long-term receivables, current accounts receivable, bad payables, doubtful debt, reserve of doubtful debts, settlements with buyers and customers, complex estimation of accounts receivable.